

TASVIRIY SAN'ATDA NATYURMORT ISHLASH BOSQICHLARI

Xudayberdiyeva Kamola Furqatjon qizi

Guliston davlat universiteti

Rangtasvir (dastgohli) yo'nalishining

3-bosqich talabasi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy san'at janrlaridan biri bo'lgan natyurmortni ishlash bosqichlari, kompozitsiya tuzish, yorug'-soya munosabatlarini topish, rang tanlash va asarni yakunlash jarayonlari keng yoritiladi. Natyurmort rassomdan kuzatuvchanlik, shakl va hajmni his qilish, rang uyg'unligini to'g'ri berish mahoratini talab etadi. Maqolada amaliy tavsiyalar va metodik yondashuvlar ham keltirilgan.

Kalit so'zlar: natyurmort, kompozitsiya, rangtasvir, yorug'-soya, perspektiva, proporsiya, tasviriy san'at, ijodiy jarayon.

Kirish. Tasviriy san'at insoniyat madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, unda borliqni badiiy obraz orqali aks ettirish muhim o'rin tutadi. Natyurmort fransuzcha "nature morte" "jonsiz tabiat" ma'nosini anglatadi. Bu janrda asosan turli buyumlar: mevalar, gullar, idishlar, kitoblar va kundalik hayot buyumlari tasvirlanadi. Natyurmort janri ayniqsa Paul Sezanne, Vincent van Gogh va Pablo Picasso kabi rassomlar ijodida o'ziga xos rivoj topgan. Ular natyurmort orqali shakl, rang va kompozitsiya ustida tajribalar olib borganlar.

Natyurmort ishlashning asosiy bosqichlari:

1. Mavzu va buyumlarni tanlash: Ishni boshlashdan avval rassom ma'lum g'oya asosida buyumlarni tanlaydi. Buyumlar bir-biri bilan mazmunan va shaklan uyg'un bo'lishi kerak. Masalan, kuz mavzusida olma, qovoq va qurigan barglardan foydalanish mumkin.

2. Kompozitsiya tuzish: Kompozitsiya tasvirdagi barcha elementlarning o'zaro joylashuvi va muvozanatidir. Buyumlar qog'oz yoki mato yuzasida markaziy nuqta atrofida yoki uchburchak, aylana shaklida joylashtiriladi. Bu bosqichda: Format tanlanadi (gorizontal yoki vertikal), asosiy va ikkinchi darajali obyektlar aniqlanadi, muvozanat va ritm hosil qilinadi, to'g'ri kompozitsiya asarning muvaffaqiyatini belgilaydi;

3. Chizg'ichsiz dastlabki tasvir: (qoralama) Buyumlarning umumiy shakli yengil chiziqlar bilan belgilanadi. Proporsiyalar va perspektiva qonunlariga amal qilish muhim. Bu bosqichda ortiqcha tafsilotlarga berilmasdan, umumiy hajm aniqlanadi.

4. Yorug' va soya munosabatlarini aniqlash: Natyurmortda yorug'lik manbai muhim ahamiyatga ega. Yorug'lik qaysi tomondan tushayotganiga qarab: Yorug'

qism, yarim soya, tushuvchi soya, aks etgan nur (refleks) aniqlanadi. Hajm aynan yorug‘-soya orqali ifodalanadi.

5. Rang bilan ishlash: Rangtasvir jarayonida avval umumiy rang munosabatlari topiladi. Issiq va sovuq ranglar uyg‘unligi hisobga olinadi. Masalan, qizil olma yonida yashil yoki ko‘k fon rang kontrast hosil qiladi.

Rang berishda: Avval katta dog‘lar qo‘yiladi, so‘ngra mayda detallar ishlanadi, ranglar o‘zaro uyg‘unlashtiriladi.

6. Tafsilotlarni ishlash va yakunlash: So‘nggi bosqichda buyumlarning fakturasi (shisha, mato, yog‘och) aniqroq ko‘rsatiladi. Keraksiz chiziqlar olib tashlanadi, umumiy yaxlitlik tekshiriladi. Asar tomoshabinga estetik zavq bag‘ishlashi lozim. Natyurmort ishlash o‘quvchilarda kuzatuvchanlik, sabrlilik, rangni his qilish, kompozitsion fikrlash kabi ko‘nikmalarni rivojlantiradi. Shu sababli u tasviriy san‘at ta‘limida muhim o‘rin tutadi.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, natyurmort tasviriy san‘atning muhim janrlaridan biri bo‘lib, u rassomdan texnik mahorat bilan birga ijodiy yondashuvni ham talab qiladi. Buyumlarni to‘g‘ri tanlash, kompozitsiyani puxta tuzish, yorug‘-soya va rang uyg‘unligini topish orqali mukammal asar yaratish mumkin. Ushbu bosqichlarga rioya qilish san‘at asarining sifatini oshiradi va ijodkorning professional mahoratini shakllantiradi. Natyurmort tasviriy san‘atning muhim va serqirra janrlaridan biri bo‘lib, u rassomdan nafaqat texnik mahorat, balki chuqur kuzatuvchanlik, estetik did va ijodiy tafakkurni ham talab qiladi. Oddiy buyumlar tasviri orqali rassom shakl, hajm, rang va fazoviy munosabatlarni mukammal o‘rganadi. Aynan natyurmort janrida kompozitsiya qonunlari, yorug‘-soya tahlili, perspektiva va proporsiya kabi tasviriy san‘atning asosiy tamoyillari amaliy jihatdan mustahkamlanadi.

Natyurmort ishlash jarayonida buyumlarni to‘g‘ri tanlash va joylashtirish, umumiy rang uyg‘unligini topish hamda yorug‘lik manbaini aniq belgilash asarning badiiy qiymatini oshiradi. Har bir bosqichning izchil va puxta bajarilishi yakuniy natijaning sifatli bo‘lishini ta‘minlaydi. Shu bilan birga, bu janr rassomga tajriba o‘tkazish, turli uslub va texnikalarni sinab ko‘rish imkonini beradi. Ta‘lim jarayonida natyurmort o‘quvchilarning tasviriy savodxonligini oshiradi, ularni mustaqil fikrlashga, borliqni tahlil qilishga va estetik baholashga o‘rgatadi. Shunday ekan, natyurmort janri nafaqat o‘quv mashqi, balki ijodiy kamolot sari muhim qadam hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdirasilov S. Tasviriy san‘at o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti, 2010.
2. Tolipov N. Rangtasvir asoslari. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 2008.
3. Boymetov B. Qalamtasvir. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012.

4. Alikulovich B. A. Development of professional competence of the pedagogue through visual means //American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157). – 2023. – T. 1. – C. 438-442.
5. Alikulovich B.A. BO‘LAJAK TASVIRIY SAN’AT O‘QITUVCHILARIDA KASBIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI //Science and innovation. – 2024. – T. 3. – №. Special Issue 16. – C. 383-385.
6. Xamidov D. THE IMPORTANCE OF TEACHING "ENGINEERING COMPUTER GRAPHICS" IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS." International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 4. – C. 320-323.
7. Sherjonov S. et al. Economic analysis of green buildings certification systems in emerging economies //Archives for Technical Sciences. – 2025. – T. 2. – №. 33. – C. 463-471.
8. Karshiboeva D. B. THE IMPORTANCE OF INNOVATIVE METHODS IN TEACHING COMPOSITION //Экономика и социум. – 2025. – №. 3-1 (130). – C. 147-151.
9. Karshiboeva D.B. THE ROLE OF COMPOSITION IN ACTIVATION OF CREATIVE ABILITIES // Экономика и социум. 2025. №3-1 (130). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/the-role-of-composition-in-activation-of-creative-abilities> (дата обращения: 24.02.2026).
10. Bohodirovna K. D. TASVIRIY SAN’AT VA FALSAFA O‘RTASIDAGI O‘ZARO BOG‘LIQLIK HAMDA ULARDAGI ESTETIK TUSHUNCHALARNING INSONIYAT MADANIYATIGA TA’SIRI //Научный Фокус. – 2024. – T. 2. – №. 19. – C. 356-358.